

העצל
סומך על
ראיות
מוטעות,
כי שכלו
מעוות

ואולם אם תשאַל את פי העצל, יבוא לך במאמרים רבים ממאמרי החכמים והמקראות מן הכתובים והטענות מן השכל, אשר כלם יורו לו לפי דעתו המשבששת להקל עליו ולהניחו במנוחת עצלתו, והוא איננו רואה שאין הטענות ההם והטעמים ההם נולדים לו מפני שקול דעתו, אלא ממקור עצלתו הם נובעים, אשר בהיותה היא גוברת בו — מטה דעתו ושכלו אל הטענות האלה אשר לא ישמע לקול החכמים ואנשי הדעה הנכונה. הוא מה ששלמה צונח ואומר (משלי כו, טז), "חכם עצל בעיניו משבעה משיבי טעם". כי העצלה איננה מנחת לו שיהיה אפלו חש לדברי המוכיחים אותו, אלא יחשב הכל לתועים ושוטים, והוא לבדו חכם:

והנה תדע כי זה כלל גדול מנשה במלאכת הפרישות, שכל קלא צריכה בדיקה, כי אף על פי שישכח להיות ישרה ונכונה, אמנם קרוב הדבר שתהיה מעצות היצר ומרמותיו, על כן צריך לבדק אחריה בחקירות ודרישות רבות ואם אחר כל אלה תצדק, ודאי שהיא טובה:

כללו של דבר, חזוק גדול צריך האדם להתחזק ולהתגבר בזריזות לעשות המצוות בהשליכו מעליו כבד העצלה המעכבת על ידו. ותראה שהמלאכים נשתבחו במדה הטובה הזאת, שנאמר בהם (תהלים קג, כ), "גברי כח עשי דברו לשמע בקול דברו". ואומר (יחזקאל א, יד), "והחיות רצוא נשוב כמראה הבזק". והנה האדם הוא אדם ולא מלאך, על כן אי אפשר לו שיעצב לגבורתו של המלאך, אך ודאי שכל מה שיוכל להתקרב במדרגתו אליו ראוי הוא שיתקרב. ודוד המלך היה משבח על חלקו ואומר (תהלים קיט, ס), "חשתי ולא התמהמהתי לשמר מצותיך".

ה'רזיות'
ממעלות
המלאכים.
יש
להשתדל
להידמות
להם

בשיתוף:

הרשת הישיבה בית אבי
Yeshiva.org.il
פלטיף לילדים פתוחה

www.yeshiva.org

www.meirtv.co.il

חומר – חשיבות. תבחן תולדתו – יתבררו תוצאותיו. זמן התכלית – העולם הבא. אבן השואבת – המגנט.

למזבח יומי
מאמרים

כ"ה בכסלו

ביאורים

כשבאים לעקור את המידות הרעות צריך לעוקרן משורשן. יש לחקור אלו מחשבות ומעשים קדמו למעשה המידה הרעה, ולנתח היכן הייתה השגיאה. רק אחרי ניתוח כל המערכות, ניתן לבנות תכנית פעולה חדשה שתביאנו אל המידות השלמות.

מתוך מגמה לעקור את העצלנות, מכניס אותנו הרמח"ל לעמקי מוחו של העצל. העצל אינו מחפש איך 'לחפף'. ודאי גם שאינו רשע. יש לו הסברים שכליים וטענות "טובות" לפשר מעשיו, ועל כן מצפוננו שקט. פה בדיוק טמונה המלכודת. כיון שהוא שלם עם דרכו, קשה להסביר לו היכן טעה, וממילא קשה לו לתקן את מעשיו.

טעותו של העצל היא בשיקול הדעת. הוא אינו מצליח להפריד בין חשיבתו השכלית לבין נטיותיו הגופניות למנוחה. לא מצליח להבחין מהו רצון השכל ומהו רצון הגוף. מכוח טעות זו, הוא נותן צידוק שכלי לנטיותיו הגופניות, ובטוח שהוא עושה את הצעד הנכון והישר. במקום שהשכל יוביל את חיו, הוא נשלט על ידי נטיות הגוף.

הרמח"ל מצייע לנו פתרון. "כל קולא צריכה בדיקה". יש צורך בנייתו מעמיק מהיכן מגיע הרצון להנחות שאנו עושים לעצמינו. האם הן באות מחשיבה שכלית טהורה, או שמא הן רק עצת היצר הרע. מתוך ברור זה נוכל לברור לנו את הדרך הטובה שתביאנו לידי עשייה – או במילים אחרות לידי זריזות.

הרחבות

1. מתי להקל

פֶּל קְלָא צְרִיכָה בְּדִיקָה. אין כוונתו של הרמח"ל להדריך אותנו לחפש חומרות, אלא שאם אדם מקל לעצמו – יש לבדוק היטב שאינו עושה זאת מתוך עצלות. כך אומר גם הרב קוק (אגרות רא"ה חלק א', איגרת תקנה עמוד קצח) באיגרת שכותב לרדב"ז, שבכל מקום שיש צורך חיוני להקל – מעולם לא נמנעו חכמים לפסוק דבר לקולא. אם הדבר אפשרי, ודאי שעדיף ללכת בדרך שאין בה ספק או התלבטות כיצד לנהוג, אבל במקום שאי אפשר – לא מחמירים.

2. זריזות גם במידות

לְהַתְנַבֵּר בְּזִרְזוּת לְעֲשׂוֹת הַמְצֻוֹת. רבנו הרמח"ל מדגיש את חשיבותה של הזריזות ביחס למעשים – מעשי המצוות. בספר 'ארחות צדיקים' (שער הזריזות) מרחיב מעט מחבר הספר את הדיבור על שבחה וחשיבותה של הזריזות ואומר שגם בבניין המידות ותיקון הנפש – **בלי הזריזות אי אפשר לקנות מידות טובות** ולשפר מידות הדורשות תיקון.

3. זריזות במלאכה

בְּהַשְׁלִיכוֹ מַעְלֵיו פְּבֵד הָעֲצָלָה הַמַּעֲכָבֶת עַל יְדוֹ. למדנו שגם בקיום המצוות וגם בתיקון המידות עלינו לקנות את מידת הזריזות. הרב יעקב בן צבי כותב בספרו (מגדל עוז, בית מידות, עליית הזריזות) שאף במלאכה ופרנסה על האדם לבצע הכל בזריזות, ורק כך יראה ברכה בעמלו. הוא מביא סיפורים רבים מדברי חז"ל המלמדים אותנו על חשיבות הדבר, ומפרט רשימת דברים שראוי וטוב להזדרז בהם.

שאלות לדיון

כיצד העצלות מביאה לגאווה?
מדוע האדם נדרש להידמות למלאך?

הלימוד מוקדש להצלחת חיה בת אברהם אבא

למזבח יומי

מאמרים

בשיתוף:

Yeshiva.org.il

www.yeshiva.org

www.meirtv.co.il

פרק ז'
בבאור חלקי הזריזות

הזריזות בקיום המצוות מתבטאת בשני שלבים: הראשון הוא כניסה זריזה לעיסוק במצווה והימנעות מדחייתה. השלב השני הוא חתירה זריזה לסיים מלא של קיומה. בהקשר לאופי קיום המצוות, מלמד המחבר שתנועה מהירה ואנרגטית בעת קיום המצווה, מוליד בנפש התלהבות ושמחה בהתאם.

חלק ראשון: אי דחיית עשיית המצוה

חלקי הזריזות שנים, אחד קדם התחלת המעשה, ואחד אחרי כן. קדם התחלת המעשה הוא, שלא יחמיץ האדם את המצוה, אלא בהגיע זמנה, או בהזדמנה לפניו, או בעלותה במחשבתו, ימהר יחיש מעשהו לאחז בה ולעשות אותה ולא יניח זמן לזמן שיתרבה בינתים, כי אין סכנה כספנתו, אשר הנה כל רגע שמתחדש יוכל להתחדש איזה עכוב למעשה הטוב. ועל אמתת זה הדבר, העירונו זכרונם לברכה (בראשית רבה פרק עו, ב), בענין המלכת שלמה, שאמר דוד לבניהו (מלכים א א, לג), "והורדתם אתו אל גחון", וענה בניהו (שם פסוק לו), "אמן בן יאמר ה'", אמרו זכרונם לברכה, "רבי פינחס בשם רבי חנן דצפורי, והלא כבר נאמר (דברי הימים א כב, ט), 'הנה בן נולד לך הוא יזיה איש מנוחה', אלא הרבה קטגורין יעמדו מפאן ועד גיחון". על כן הזהירו זכרונם לברכה (עיין מכילתא שמות יב, יז), "ושמרתם את המצוות" — "מצוה הבאה לידי אל תחמיצנה". ואמרו (עיין נזיר כג, ב), "לעולם יקדים אדם לדבר מצוה שלפי שהקדימה בכירה לצעירה" וכו'. ואמרו (פסחים ד, א), "זריזים מקדימים למצוות". וכן אמרו, (ברכות ו, ב), "לעולם ירוץ אדם לדבר מצוה, ואפלו בשבת". ובמדרש אמרו, (ויקרא רבה יא, ט), "הוא ינהגנו על מותי (תהלים מח, טו), בזריזות, כאלין עולמתא, כמה דאת אמר, 'בתוך עלמות תופפות' (שם סח, כו). כי הזריזות היא מדת שלמות גדול אשר טבעו של האדם מונעה ממנו עתה, ומי שמתגבר ותופש בה כל מה שיוכל, הנה לעתיד לבוא יזכה לה באמת, אשר הבורא יתברך יתנה לו שכרו חלף מה שהשתדל אחריה בזמן עבודתו:

חלק שני: למה בעשיית המצוה עד השלמתה

אך הזריזות אחר התחלת המעשה הוא, שפינון שאחז במצוה ימהר להשלים אותה, ולא להקל מעליו, כמי שמתאנה להשליך מעליו משאו, אלא מיראתו פן לא יזכה לגמר אותה. ועל זה הרבו להזהיר זכרונם לברכה ואמרו (בראשית רבה פה, ג), "כל המתחיל במצוה ואינו גומר אותה, קובר אשתו ובניו". ואמרו (עיין שם וברש"י לדברים ח, א), "אין המצוה נקראת אלא על שם גומרה". ואמר שלמה המלך עליו השלום (משלי כב, כט), "חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב, בל יתיצב לפני חשכים". ונחמים זכרונם לברכה (סנהדרין קד, ב), יחסו לו השבח הזה, על שמהר במלאכת בנין הבית ולא נתעצל בה לאחר אותה, וכן דרשוהו (שיר השירים רבה א, ב) על משה עליו השלום, על שמהר במלאכת המשכן.

שלא יחמיץ – שלא יתעכב מלעשות. איש מנוחה – ימלוך מתוך מנוחה ושלוה. ואפילו בשבת – שריצה אסורה בו. כאלין עלימתא – כנערות צעירות אלו (הפועלות בזריזות).

למדת יומי
מאמרים

בשיתוף:

Yeshiva.org.il

www.yeshiva.org

www.meirtv.co.il

ביאורים

בימים האחרונים עסקנו ב"סור מרע". למדנו כיצד ניתן לעקור את מידת העצלות מתוכנו. בשלב זה אנו בשלים לעבור לדרגה של "עשה טוב". לומדים היכן וכיצד ניתן לחזק את מידת הזריזות.

ישנם שני מצבים מועדים לפורענות: **הראשון – לפני תחילת המעשה.** לכולנו יש נטייה לדחות דברים. החשש הוא שבמקום דחייה זמנית, הם יידחו דחייה תמידית ולא ייעשו לעולם. הרמח"ל מציין בפנינו שלוש רמות של זריזות זו למעלה מזו. א. הרמה הבסיסית, כשמגיעה לאדם מצווה שיש לה זמן קצוב כמו תפילה ונר שבת, יש להזדרז לעשותה כי אם לא יעשה מוגבל וניתן לקיימה גם אחר כך, אך מצווה זו הזדמנה לאדם בזמן מסוים כגון אדם שמצא אבידה. גם במצווה כזו יש צורך בזריזות שכן יש חשש שתידחה והאדם ישכח ממנה. ג. הרמח"ל מלמד אותנו שיש דרגה עליונה. זריזות בעשייה של מצווה שרק עלה במחשבה לקיימה. אדם בדרגה זו שולט במחשבותיו. אף שהיה יכול להעביר את המחשבה הטובה מדעתו, הוא מתרכז בה ומייד מתרגם אותה למעשים. למעלה זו אנו שואפים.

מצב שני שבו יש צורך לנהוג בזריזות הוא אף לאחר תחילת עשיית המצווה. לא מספיק להתחיל לבצע, צריך גם לגמור! אם לא אזדרז לסיים את מה שהתחלתי, יש חשש שהמצווה לא תושלם על ידי לעולם. אך החיסרון אינו מתבטא רק בחוסר השלמת המצווה. המצוות שה' נתן לנו מביאות אותנו לשלמות מידותית ורוחנית. על כן, חיסרון בהשלמת מצווה, מהווה גם חיסרון במדרגה רוחנית נוספת שהייתי יכול להגיע אליה. מתוך העמקה בדרך קניין הזריזות, נוכל לבנות את קומתנו הרוחנית בצורה שלמה יותר.

הרחבות

1. זריזות לעומת חיפזון

כִּינּוּן שְׂאֵחָז בְּמַצְוָה יִמְהַר לְהַשְׁלִים אוֹתָהּ. מי שרץ מהר מדי בלי שימת לב, יכול ליפול. מי שעושה דברים בחיפזון – ודאי שלא יוציא תוצאה איכותית מתחת ידיו. אם כן מדוע למהר בעשיית המצווה? מדברי בעל ה'ארחות צדיקים' (שער הזריזות) נוכל להבין את כוונת הדברים. הוא אומר שהזריזות בעשיית המצווה צריכה להיות באופן כזה שכל כוחות הנפש יהיו שותפים בעשייתה, וזה נעשה על ידי רצון והשתוקקות לקיום המצווה. בפועל, בעצם עשיית המצווה, עלינו לעשות אותה בנחת ולא בלחץ, כדי לקיים את המצווה בצורה הטובה ביותר. הגישה הנכונה היא – בזריזות! העשייה – במתינות. אם כן, כוונת דברי הרמח"ל כאן הם שכשאדם כבר החל בקיום המצווה יתרכז אך ורק בקיומה, ולא יעסוק במקביל בדברים נוספים, וימהר לקיים את המצווה ולעשותה עד תומה, ולא כמי שרוצה להיפטר ממנה חלילה ולהשיר מעליו עול כדברי הרמח"ל בהמשך.

2. שלמות האדם ושלמות המצווה

כִּי הַזְרִיזוֹת הֵיא מְדַת שְׁלֵמוֹת גְּדוֹל. ההבנה הפשוטה בדברי הרמח"ל היא שכשאנו מקיימים מצווה בזריזות אנחנו עולים מדרגה וקונים שלמות חדשה, האדם נהיה שלם יותר בכך. מוסיף על כך המהר"ל (נתיב הזריזות סוף פרק ב) שעשיית המצווה בזריזות איננה רק שלמות לאדם אלא גם שלמות בעשיית המצווה עצמה. קיום המצווה איננו שלם אם נעשה מתוך עצלות.

שאלות לדיון

האם הזריזות היא ערך עצמי או רק אמצעי שלא נתבטל מן המצוות? מדוע לא לסיים מצווה זהו דבר חמור כל כך?

בשיתוף:

Yeshiva.org.il

www.yeshiva.org

www.meirtv.co.il

למדת יומי
מאמרים

המהירות במעשי הצדיקים

וכן תמצא כל מעשיהם של צדיקים תמיד במהירות. אברהם כתוב בו (בראשית יח ו-ז), "וימחר אברהם האלה אל שרה ויאמר מהרי", "וינתן אל הנער וימחר", רבקה, (שם כד, כ) "ותמחר ותער כדה" וכו'. וכן אמרו במדרש (במדבר רבה י, ה), "ותמחר האשה" וכו' (שופטים יג, י) — "מלמד שכל מעשיהם של צדיקים במהירות", אשר לא יתנו הפסק זמן לא אל התחלת המצנה ולא אל השלמתה:

ותראה, שהאדם אשר תלהט נפשו בעבודת בוראו, ודאי שלא יתעצל בעשיית מצוותיו, אלא תהיה תנועתו כתנועת האש המהירה, כי לא ינוח ולא ישקט עד אם כלה הדבר להשלימו. ואמנם התבונן עוד, שכמו שהזריזות הוא תולדת ההתלהטות הפנימי, כן מן הזריזות נולד ההתלהטות, והינו, כי מי שמרגיש עצמו במעשה המצנה כמו שהוא ממחר תנועתו החיצונה, כן הנה הוא גורם שתבער בו תנועתו הפנימית כמו כן והחשק והחפץ יתגבר בו וילך, אך אם יתנהג בכבדות בתנועת איבריו, גם תנועת רוחו תשקע ותכבה. וזה דבר שהנסיחון יעידהו:

ואמנם כבר ידעת שהנרצה יותר בעבודת הבורא יתברך שמו הוא חפץ הלב ויתשוקת הנשמה. והוא מה שדוד המלך מתהלל בחלקו הטוב ואומר (תהלים מב, ב-ג), "כאיל תערג על אפיקי מים כן נפשי תערג אליך אלקים, צמאה נפשי לאלקים" וכו', (שם פד, ג) "נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה'", (שם סג, ב) "צמאה לך נפשי כמה לך בשרי". ואולם האדם אשר אין החמדה הזאת לוהטת בו כראוי, עצה טובה היא לו שיזדרז ברצונו כדי שימשך מזה שתנולד בו החמדה בטבע, כי התנועה החיצונה מעוררת הפנימית, ובדאי שיותר מסוכה בידו היא החיצונה מהפנימית, אך אם ישתמש ממה שבידו, יקנה גם מה שאינו בידו בהמשך, כי תנולד בו השמחה הפנימית והחפץ והחמדה מכח מה שהוא מתלהט בתנועתו ברצון. והוא מה שהיה הנביא אומר (הושע ו, ג), "ונדעה נרדפה לדעת את ה'". וכתוב (שם יא, י), "אחרי ה' ילכו כארזה ישאג".

ה'זריזות' - תוצאת ההתלהבות הפנימית

ה'זריזות' החיצונית - גורמת להתלהבות

בשיתוף:

Yeshiva.org.il

www.yeshiva.org

www.meirtv.co.il

למזדזד זמז

מאמר

ביאורים

כשאדם יודע שיש חשיבות גדולה למעשיו, הוא משקיע את כל כוחותיו וזמנו על מנת לעשותם בהתלהבות בצורה השלמה והמהירה ביותר. הוא לא ינוח עד שיסיים.

כדי להגיע למידה זו של 'זריזות' צריך קודם כל להכיר ולהפנים את חשיבות המעשה. אבותינו הקדושים, שהיו בעלי נפש רוחנית עליונה, הרגישו עד כמה חשובים מעשיהם. הם ידעו שכל מעשה שלהם מוסיף טוב ומפיץ את שם ה' בעולם. אפילו במעשה פשוט כמו הכנסת אורחים אפשר להביא אחרים להכרה בה'. מתוך הכרה בחשיבות מעשיהם, כל פעולותיהם היו במהירות וב'זריזות'.

אף שאיננו במדרגה הגבוהה של האבות עלינו לשאוף להידמות להם. ככל שנחدد את ההכרה במשימתו הגדולה של עם ישראל, וביכולת ההשפעה שלנו על כל העולם על ידי לימוד תורה וקיום מצוות, כך תגבר ההשתוקקות לעשייתם. מתוך ההשתוקקות, נגיע גם ל'זריזות'. **בדיוק לשם כך אנו צריכים ללמוד אמונה.** לא די בהבנה שטחית. אנו זקוקים לבירור מעמיק של יסודות אלו. מתוך הפנמת הנלמד נחזק את הרצון שלנו לעבוד את ה' ב'זריזות'. (אגרות הראיה שא.)

ההפנמה על ידי לימוד היא אמנם הדרך האידיאלית, אך גם הארוכה ביותר. לפעמים האדם מלא כל כך ברצונות חומריים, כך שייקח לו הרבה זמן עד שיצליח "לחנך" את הרצון מחדש. מה עוד, כיוון שהרצון הוא כוח פנימי יותר, קשה יותר לשלוט עליו.

הרמח"ל מלמד אותנו פתרון ביניים עד שנגיע ל'תשוקת הנשמה': הנפש והגוף מחוברים. זה משפיע על זה. לכן ניתן להשתמש בפעולות המעשיות, עליהן קל לנו יותר לשלוט, על מנת לרומם את הנפש. **"אחרי הפעולות נמשכים הלבבות"** – מתוך עשיית המצווה בהתלהבות, אנו הופכים את הנפש שלנו למתלהבת יותר בעבודת ה'. אך חשוב לשלב גם את הלימוד עם העשייה, על מנת שיכנס תוכן עליון אל הנפש המשתוקקת.

הרחבות

1. כוח רצון

הָאָדָם אֲשֶׁר תִּלְהַט נַפְשׁוֹ בְּעִבּוּדַת בּוֹרְאוֹ, וְדָאֵי שְׂלָא יִתְעַצֵּל בְּעִשְׂיַת מְצוּוֹתָיו. כשאני מאד רוצה משהו אני מוכן להשקיע רבות בשבילו. הרצון הוא כוח מעורר, הוא כמו דלק העוזר לנו לדחוף קדימה, להתגבר על העצלות ולפעול בזריזות. ר' יהודה הלוי כותב (ספר 'הכוזרי' מאמר שלישי פסקה ה) שכוח הרצון הוא המניע את כל האיברים של האדם לפעולה, ונותן לאדם שליטה ובקרה עליהם. הוא יכול לעזור לאדם להתגבר על חולשה, עייפות, פחד ואפילו על כאב.

2. אחר המעשים נמשכים הלבבות

פִּי הַתְּנוּעָה הַחִיצוֹנָה מְעוֹרְרַת הַפְּנִימִית. רעיון יסודי זה שאומר כאן הרמח"ל מלמד אותנו כבר בעל ספר 'החינוך' (מצווה טז) בביטוי מוכר יותר – "אחר המעשים נמשכים הלבבות". שם הוא אומר שגם אדם רשע שכל עולם הדמיון שלו התקלקל, ומחשבות לבו רעות, אם יעשה מעשים טובים, יקיים מצוות, ילמד תורה ויגמול חסדים יכול הוא לשנות אף את עולם המחשבה שלו. וכן להיפך – גם לצדיק אין תעודת ביטוח, ואם יהיה בחברת אנשים מקולקלים, ויחקה את מעשיהם סופו להיות רע כמותם. הרמח"ל אצלנו מוסיף שלא רק עצם המעשה מעורר את הלב ומושך אותו אחריו, אלא גם אופן העשייה שלו, ומעשה הנעשה בצורה 'פשוטת' אינו משפיע על הלב כמו מעשה הנעשה בזריזות.

שאלות לדיון

מה ההבדל בין מהירות לפזיזות?

במה צריך להשקיע יותר - זריזות חיצונית או התלהטות פנימית? מה יותר מרכזי בעבודת ה'?

הלימוד מוקדש להצלחת אהרון חיים בן אלימלך

למזלך יומי

מאמרים

בשיתוף:

הרשת הישראלית ללימוד תורה
Yeshiva.org.il
 פלגים ופזיזות

www.yeshiva.org

www.meirtv.co.il

פרק ח'

בְּדֶרֶךְ קִנְיַת הַזְרִיזוֹת

מידת הזריזות נקנית באופן בו נקנית מידת הזהירות. כלומר, על ידי עיון, לימוד והתבוננות אודות חשיבות המצוות. בנוסף לכך, טיפוח מידת הכרת הטוב, מולידה בנפש מעמד מוסרי בו האדם מרגיש צורך טבעי לעבוד את ה' ולהתבטל לרצונו בעקבות הטובות הרבות שהשפיע עליו.

הנה האמצעים אשר נקנה בם הזריזות הם הם אותם אשר נקנה בם הזהירות, ומדרגותיהם כמדרגותיהם, וכמו שכתבתי למעלה. פי ענינם קרוב זה לזה מאד ואין הפרש ביניהם, אלא שזה בעשין וזה בלאויו. וכאשר יתאמת אצל האדם גדל ערך המצוות ורוב חובתו בהם, ונדאי שיתעורר לבו אל העבודה ולא יתרפה ממנה:

ואמנם מה שיוכל להגביר ההתעוררות הזו, הוא ההסתכלות ברב הטובות שהקדוש ברוך הוא עושה עם האדם בכל עת ובכל שעה, והנפלאות הגדולות שעושה עמו מעת הלידה עד היום האחרון, כי כל מה שיכרה להסתכל ולהתבונן בדברים אלה, הנה ירבה להכיר לעצמו חובה רבה אל האל המיטיב לו, ויהיו אלה אמצעים לשלא יתעצל ויתרפה מעבודתו, פי הרי הואיל ואינו יכול ונדאי לגמל לו טובתו יתברך, לפחות יודה לשמו ויקים מצוותיו. והנה אין לך אדם באיזה מצב שימצא, אם עני ואם עשיר, אם בריא ואם חולה, שלא יראה נפלאות וטובות רבות במצבו, כי העשיר והבריא כבר הוא חייב לו יתברך על עשרו ועל בריאותו. העני חייב לו שאפלו בעניו ממציא לו פרנסתו דרך נס ופלא ואינו מניחו למות ברעב. החולה על שמחזיקו בכבד חליו ומכותיו, ואינו מניחו לרדת שחת. וכן כל כיוצא בזה, עד שאין לך אדם שלא יכיר עצמו חייב לבוראו. ובהסתכלו בטובות אלה שהוא מקבל ממנו, ונדאי שיתעורר להזדרז לעבודתו כמו שכתבתי למעלה. כל שכן אם יתבונן היות כל טובו תלוי בגדו יתברך, ומה שמצטרך לו ומה שמוכרח אליו ממנו יתברך הוא ולא מאחר, אשר על כן ונדאי שלא יתעצל מעבד עבודתו יתברך ולא יחסר לו מה שהוא מכרח אליו:

והנך רואה שכללתי פה בדברי שלשת המדרגות אשר חלקתים בזהירות, פי כבר ענינם אחד, והדבר למד מענינו, שלשלמי הדעת תהיה ההערה מצד החובה ומצד ערך המעשים וחשיבותם, לפחותים מהם מצד העולם הבא וכבודו, שלא תשיגהו בושה ליום הגמול בראותו הטובה שהיה יכול להשיג ואבדה, ולהמון מצד העולם הזה וצרכיו פעניו שפרשתי שם למעלה.

קניית
ה'זריזות'
באותם
אמצעים
בהם
נקנית
ה'זהירות'

ההכרה
שאדם
תלוי בכל
צרכיו
בקב"ה -
והם
ניתנים לפי
עבודתו,
מגבירה
את
ה'זריזות'

התאמת
דרכי
קניית
ה'זריזות'
למדריגת
שאיפותיו
של האדם
(כבקניית
ה'זהירות')

כ"ח בכסלו

למזבח יומי
מאלוהי

בשיתוף:

Yeshiva.org.il

www.yeshiva.org

www.meirtv.co.il

ביאורים

כהמשך לביור ענייני ה'זריזות', מביא לנו הרמח"ל עצה כיצד להגביר את ההשתוקקות לעבוד את ה' בהתמדה בכל כוחותינו – לעבוד את ה' ב'זריזות'.

כאשר אדם מסתכל סביבו, הוא נפגש עם הטוב האלוקי. הקב"ה ברא את עולמנו בצורה מופלאה. גם ההתנהלות ה'טבעית' בעולם כמו גדילת הצמחים מעוררת התפעלות גדולה. כל צרכי האדם נבראו בעולם – מזון, חומרים לביגוד ועוד. סדר היום והלילה מאפשר לאדם לנוח ממלאכתו. גוף האדם נברא בחכמה עליונה ונסתרת, ועמו ניתנה מתנה נוספת – כוח השכל. אף לאחר הבריאה מנהיג הקב"ה את עולמו בחסד. טל ומטר מרוויים את הצמחייה וממלאים את מאגרי המים. גם ברובד האישי לכל אחד יש תכונות מיוחדות שניתנו לו מאת ה'.

ההתבוננות בטובת ה' בבריאה יכולה להשפיע עלינו בשתי דרכים:

"הכרת קטנות האדם" – כאשר אנו נפגשים עם חכמתו וכוחו הגדולים של ה', אנו מקבלים קצת ענווה, ומכירים בקטנות שלנו אל מול הגודל האלוקי. אנו מבינים שהחכמה האלוקית גדולה יותר מחכמתנו ולכן בוחרים ללכת בדבקות בדרכו של ה' – דרך התורה. (ע"פ יד המלך הלכות יסודי התורה ב' ב')

אך ישנה דרגה מרוממת יותר. **"הידמות לכוח הטוב"** – מתוך הסתכלות במעשי ה', אנו נפגשים עם הטוב והיושר האלוקי. מכירים בגודל החסד שה' משפיע בעולם. כיוון שנפש האדם שואפת לפעול טוב, גם אנו רוצים להידמות אל הטוב והיושר האלוקי. התורה היא גילוי הופעת ה' בעולם וההליכה בדרך התורה – היא הליכה בדרכו של ה'. אנו מחליטים להשתדל בכל כוחנו ללכת בדרך התורה ולהיות מובילים של דרך ה' בעולם.

הרחבות

1. אהבה מולידה מעשים

מה שיוכל להגביר ההתעוררות הַזָּה, הוא ההסתכלות בְּרַב הַטּוֹבוֹת. ילד שרוצה להפגין את אהבתו להוריו אינו מתעצל, וכאשר אמו מבקשת ממנו דבר מה הוא מיד נדרך כקפיץ כדי לעשות רצונה. כך גם בין חבר לחבר, בין איש לאשתו ובכל מעגל חברתי אחר בעולם. אתמול למדנו על זריזותו של אברהם אבינו, ממעשה זה לומד בעל ה'ארחות צדיקים' על אהבתו הגדולה של אברהם לקב"ה. וכן גם אצלנו אהבתנו לקב"ה מתבטאת בזריזות שלנו לקיים תורתו ומצוותיו, כי האהבה מולידה זריזות, ולכן הזריזות היא סימן לכך שיש אהבה.

1. הסבר הפסקה

וְהֵנֵן רוֹאֵה שְׂפָלָתִי פֶּה בְּדַבְרֵי שְׁלֵשֶׁת הַמְדַבְּרִים אֲשֶׁר חִלְקִתִּים בְּזִהְרֹת. כעת עלינו לקרוא שוב את הפסקאות הקודמות, ובעקבות דברי הרמח"ל נלמד בהן פשוט חדש. כדי לזרז את שלמי הדעת נדבר אִתָּם על הערך של עבודת ד' מצד עצמה. עם הפחותים מהם, שהדבר המעסיק אותם הוא כבוד, נדבר על מעמדות חברתיים, על פרנסה ובריאות, ועל כך שעלינו להודות לקב"ה על הטובות שגומל איתנו. וכאן מגיע גם הזירוז להמון שאין אדם שהקב"ה אינו משגיח עליו, והקב"ה מעניש לעוברי רצונו ונותן שכר לשומרי תורתו ומצוותיו.

2. עבודת ד' – חסד לאנושות

מה שיוכל להגביר ההתעוררות הַזָּה. הרב צבי הירש וייספיש שאל את הרב קוק (אגרות רא"ה חלק א סימן שא) כיצד אפשר להתעורר לעבודת ד' מתוך שמחה וגבורה. ענה לו על כך הרב זצ"ל: קודם כל, היסוד הוא על ידי לימוד אמונה. על גבי זה אומר רעיון נוסף: כל אחד מאיתנו, אם רק היה יודע שיכול לעזור לאדם בודד, לגמול אתו חסד, וממש להצילו ממוות – היה רץ ומתאמץ רבות בשביל כך. אם היינו יכולים לגמול חסד עם כל העולם ודאי שהיינו רצים ומזדרזים לעשות זאת. לכן עלינו להבין עד כמה משפיעה עבודת ד' שלנו על העולם. כל מצווה, כל לימוד תורה, וכל מעשה של עבודת ד' גומלים חסד ממשי עם כל העולם. כאשר נבין זאת ודאי שנזדרז מאד בעבודת הבורא.

שאלות לדיון

האם נכון לעבוד את ה' רק כדי "לגמול עמו טובה" על מה שהוא מיטיב עמנו? מדוע נכון יותר להסתכל על מה שיש ולא על מה שאין?

הלימוד מוקדש להצלחת דב בן גרשון אליהו

למזרז יומי

מאמרים

בשיתוף:

Yeshiva.org.il

www.yeshiva.org

www.meirtv.co.il

בְּבֹאֹר מַפְסִידֵי הַזְרִיזוֹת וְהַהֲרַחָקָה מֵהֶם

המונע הגדול מתכונת הזריזות הוא הפינוק. אדם מפונק לא אוהב את העמל והטורח, הוא יעדיף מנוחה ותענוגים. אלא שהעולם הזה הוא עולם של עמל. בעולם הזה האדם נדרש למאמץ תמידי ודריכות לקראת המשימה הבאה. המשל שבו משתמש המחבר הוא של לוחם ביחידה מובחרת או קצין קרבי המוכן לכל משימה ושמח בה. אין צורך לפחד יותר מדי מפגעי מזג אוויר וכדו'. יש להתנהל בזהירות מחושבת אך לא בפחדנות.

הנה מפסידים הזריזות הם הם מגדילי העצלה, והגדול שבכלם הוא בקשת המנוחה הגופנית, ושיגאת הטרח ואתגרת העדוניהם בתשלום כל תנאייהם. כי הנה אדם כזה נדאי שתכבד עליו העבודה לפני בוראו כבד גדול, כי מי שירצה לאכל אכילותיו בכל הישוב והמנוחה ולישן שנתו בלא טורח, וימאן ללכת אם לא לאטו, וכיוצא בדברים אלה, הנה יקשה עליו להשפיע לבתי כנסיות בבקר, או לקצר בסעודתו מפני תפלת המנוחה בין הערבים, או לצאת לדבר מצוה אם לא יהיה העת ברור, כל שכן למחר עצמו לדברי מצוה או לתלמוד תורה. ומי שמרגיל עצמו למנהגות האלה, איננו אדון בעצמו לעשות הפך זה כשירצה, כי כבר נאסר רצונו במאסר ההרגל הנעשה טבע שני:

ואמנם צריך שינדע האדם כי לא למנוחה הוא בעולם הזה, אלא לעמל וטרח, ולא ינהג בעצמו אלא מנהג הפועלים העושים מלאכה אצל משפיריהם, וכענין מה שהנה אומר (עין עירובין סה, א), "אגירי דיומא אנו", וכדרך יוצאי הצבא במערכותיהם, אשר אכילתם בחפזון, וישנתם צראי, ועומדים תמיד מוכנים לעת קרב, ועל זה נאמר (איוב ה, ז), "כי אדם לעמל יולד", וכשירגיל עצמו על זה הדרך ימצא העבודה קלה עליו ונדאי, כינון שלא יחסר בעצמו ההזמנה וההכנה אליה, ועל זה הדרך אמרו זכרונם לברכה (אבות ו, ד), "כך היא דרכה של תורה — פת במלח תאכל ומים במשוכה תשתה ועל הארץ תישן", שהוא כלל ההרחקה בתכלית מן המנוחות והעדוניהם:

עוד ממפסידים הזריזות הוא רב הפחד וגדל המורא מן הזמן ותולדותיו, כי פעם יירא מהקר או מהחם ופעם מהפגעים ופעם מן החלאים ופעם מן הרוח וכן כל כיוצא בזה. הוא הענין שאמר שלמה עליו השלום (משלי כו, יג), "אמר עצל שחל בדרך ארי בין הרחבות".

בתשלום – בהשלמת. אגירי דיומא אנו – שכירי יום אנחנו, כפועלים שלפי עבודתם יקבלו שכרם. שחל – אריה.

גדולי מפסידים הזריזות: בקשת המנוחה ואהבת העידוניהם

תכלית האדם בעוה"ז - העמל

מפסיד נוסף: פחד מקשיי מזג האויר וכדו'

למזרח יומי

מאמרים

בשיתוף:

www.yeshiva.org

www.meirtv.co.il

ביאורים

אחרי שלמדנו על מידת הזריזות והדרכים לקנותה, אנו עוברים לברר מה הם המעכבים לקניית המידה. המעכב הגדול ביותר הוא הרצון התמידי למנוחה ושנאת העמל. סדר יומו של העצל עמוס וארוך מאוד, אך ההספק קטן ביותר. בין כל פעולה מפעולותיו מפסיקה מנוחה. אחרי התפילה הוא חוזר הביתה ונח, נוסע לעבודה ואז צריך לנוח מהנסיעה. וגם כשהוא עובד הוא לא אוהב להתאמץ יתר על המידה.

הקב"ה ברא את האדם בעולם הזה כדי לפעול ונתן לו את כל הכוחות לשם כך. יש לנו יכולות להגיע למדרגות רוחניות, לעשות חסד ולהוסיף טוב בעולם, יש לנו חכמה על מנת לשכלל ולפתח את העולם, אך אדם עצל אינו מנצל את הכוחות שניתנו לו, – ובכך הוא מפספס את ייעודו.

הרמח"ל נותן לנו שתי עצות כיצד להפסיק להיות עצלנים – צריך פשוט לעשות! העצל צריך להתנער מעצלנותו ולהתחיל לפעול ולנצל את זמנו וכוחותיו. בהתחלה זה יהיה קשה, אך עם הזמן נתחיל להתרגל לניצול הזמן ולהיות אנשים פועלים. זוהי תרופה ראשונית, אך כדי לשמר את ההתקדמות לאורך זמן יש צורך בשינוי מהותי יותר.

חז"ל מלמדים אותנו שעל מנת להגיע לקניין תורה ולהיות ת"ח יש צורך למעט בהנאות החומריות. על ידי כך אנו מתרחקים מהחומריות, ומתרגלים לשלוט על הצרכים הגופניים. כך נוכל לשלוט על רצון הגוף התמידי – לנוח ולמאוס בטרחה.

לכאורה, נראה לנו שאדם שחי על פי הדרכה זו של חז"ל הוא מסכן ועצוב. חיי חיי סיגופים. אין לנו חשק לחיות חיים כאלו! אך ההסתכלות הזו אינה נכונה.

הסיפוק האמיתי של האדם בא מתוך עשייה משמעותית. דווקא העצל מרגיש ריק ועצוב. הוא חש שפספס את ההזדמנות שניתנה לו לפעול בעולם. מתוך הבנה זו אנו בוחרים לחיות את חיינו ב'זריזות'.

הרחבות

1. זריזות כהנהגה

או לקצר בסעודתו. האכילה חשובה מאד לקיום האדם. חז"ל לא מדריכים אותנו 'לפספס' ארוחות בתור הנהגה קבועה בגלל לימוד תורה, תפילה או כל מצווה אחרת, אך מצד שני אין למשוך את זמן האכילה יותר מדי. עלינו לשמור על איזון בריא, ובמשבצת זו נכנסת מידת הזריזות. על כך אומר הרמח"ל לקצר בסעודה מפני התפילה. בלשון מעט שונה אומר היעב"ץ: "כי אין אדם יכול להיות תמיד על הספר, כי צריך לאכול ולישן ולעשות צרכיו, לכך צריך זריזות וזהירות לחזור לספרו ללמוד, ואל יחשוב עוד היום גדול" (מגדל עוז, בית מדות, עליית הזריזות). כיוון שהאכילה היא כלי, ונועדה לחזק את הגוף לעבודת ד' ניתן לה את הזמן הראוי לה, לא יותר ולא פחות.

2. פשטות וצניעות

כך היא דרְכָה שֶׁל תוֹרָה. פֶּת בְּמַלְח תֹּאכַל. המשנה הזו מעוררת תמיהה גדולה, האם באמת כך עלינו לחיות? ואם כך היא הדרכת חז"ל למה לא כולם חיים חיי עוני וצער, ועמלים כל היום בתורה? אלא שחז"ל אינם מתכוונים שנשאף לחיות חיי צער, אלא שנדע מה עיקר ומה טפל. אם נבין שהתורה היא סם החיים שלנו, נוכל לחיות חיי צניעות ולא חיי ראוה. וכך גם אם יגיע האדם חלילה לידי מחסור הוא יקבע עיתים לתורה ולא יתבטל ממנה. זהו פירוש הרמב"ם למשנה זו (בפירושו למסכת אבות).

שאלות לדיון

האם יש מקום בעבודת ה' לאהבת עידונים למרות הזיזות?
בהקדמה כתב המחבר שהאדם נברא להתענג על ה', ואילו כאן הוא כותב שהוא נברא לעמל וטורח. כיצד הדברים מתיישבים?

למזלך יומי

מאמרים

בשיתוף:

Yeshiva.org.il

www.yeshiva.org

www.meirtv.co.il

יראה
שוטה
יראה
ראויה

וּכְבֵר גִּנּוּ חֲכָמֵינוּ זְכוּרֵנוּם לְבִרְכָה הַמְדָה הַזֹּאת וַיַּחְסִיחַ אֶל הַחֲטָאִים, וּמִקְרָא מְסִיעָם, דְּכָתִיב (ישעיה לג, יד), "פָּחַדוּ בְצִיּוֹן חֲטָאִים אַחְזָה רַעְדָה חֲנֻפִים". עַד שְׁאָמַר אַחַד מִן הַגְּדוֹלִים אֶל תַּלְמִידוֹ בְּרֹאוֹתוֹ אוֹתוֹ מִתְפַּחַד, "חֲטָאָה אַתָּה" (ברכות ס, א). אֲלָא עַל זֶה נֶאֱמַר (תהלים לו, ג), "בְּטַח בַּה' וַעֲשֵׂה טוֹב שְׁכֵן אֶרֶץ וַרְעָה אֲמוֹנָה":

כָּלֹלוּ שֶׁל דְּבַר, צָרִיךְ שְׂוִישִׁים הָאָדָם אֶת עֲצָמוֹ עֲרָאִי בְּעוֹלָם וְקָבוֹעַ בְּעִבּוּדָה, יִתְרַצֶּה וַיִּסְתַּפֵּק בְּכָל עֵינָי הָעוֹלָם בְּמָה שְׂמִזְדָּמֵן לוֹ וַיִּקַּח מִן הַבָּא בְּיָדוֹ וַיְהִיָּה רְחוּק מִן הַמְּנוּחָה וְקָרֹב לְמַלְאכָה וְלַעֲמָל, וַיְהִיָּה נֶכוֹן לְבוֹ בְּטוֹחַ בַּה' וְלֹא יִירָא מִתּוֹלְדוֹת הַזָּמָן וּפְנֵעֵיו:

שְׂמָא תֵאמַר, הֲרֵי מְצִינוּ שְׂחִיבוֹ חֲכָמִים בְּכָל מְקוֹם שְׂוִישְׁמַר הָאָדָם אֶת עֲצָמוֹ שְׂמִיכָה מְעַלָּה וְלֹא יִשִּׁים עֲצָמוֹ בְּסַכָּנָה אֲפֹלוֹ הוּא צָדִיק וּבַעַל מַעֲשִׂים, וְאָמְרוּ (כתובות ל, א), "הַכֹּל בְּיַדֵי שְׂמִים חוּץ מִצְנִים פְּחִים", וּמִקְרָא כְּתוּב (דברים ד, טו), "וַיִּשְׁמְרֵתֶם מְאֹד לְנַפְשֵׁיכֶם", הֲרֵי שְׂאִין לְהַחֲלִיט הַבְּטָחוֹן הַזֶּה עַל כָּל פְּנִים, וְהִתֵּם אָמְרוּ, "וְאֲפֹלוֹ לְדַבֵּר מִצְוָה" (עיין פסחים ח, ב) — דַּע, כִּי יֵשׁ יִרְאָה וְיֵשׁ יִרְאָה, יֵשׁ יִרְאָה רְאוּיָה וְיֵשׁ יִרְאָה שׁוֹטָה, יֵשׁ בְּטָחוֹן וְיֵשׁ הוֹלְלוֹת, כִּי הִנֵּה הָאָדָם בְּרוּךְ הוּא עֹשֶׂה אֶת הָאָדָם בַּעַל שְׂכָל נֶכוֹן וְסַבְרָא נְכוּחָה לְשִׁינְהֵג עֲצָמוֹ עַל דְּרָךְ טוֹב וַיִּשְׁמַר מִן הַדְּבָרִים הַמְזִיקִים אֲשֶׁר נִבְרָאוּ לְעִנֵּשׁ אֶת הָרְשָׁעִים, וּמִי שְׂוִירָצָה שְׂלֵא יִנְהַג עֲצָמוֹ בְּדְרָךְ הַחֲכָמָה וַיִּפְקִיר עֲצָמוֹ לְסַכָּנוֹת הִנֵּה אֵין זֶה בְּטָחוֹן אֲלָא הוֹלְלוֹת, וְהִנֵּה הוּא חוֹטָא בְּמָה שֶׂהוּא עוֹשֶׂה נֶגֶד רְצוֹן הַבּוֹרָא יִתְבַּרְךְ שְׂמוֹ, שְׂרוּצָה שְׂוִישְׁמַר הָאָדָם אֶת עֲצָמוֹ, וְנִמְצָא שְׂמִלְבַּד הַסַּכָּנָה הַמְטַבַּעַת בְּדַבְרָא אֲשֶׁר הוּא עָלוּל אֲלֵיהָ מִפְּנֵי חֲסָרוֹן שְׂמִירָתוֹ, הִנֵּה עוֹד הוּא מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ בְּקוּם עֹשֶׂה בְּחֲטָא אֲשֶׁר הוּא חוֹטָא, וְנִמְצָא הַחֲטָא עֲצָמוֹ מְבִיאוֹ לְעִנֵּשׁ. וְאוּלַם הַשְׂמִיכָה הַזֹּאת וְזֹאת הִירְאָה הַמִּיַּסְדָּת עַל הַנְּהַגַת הַחֲכָמָה וְהַשְׂכָּל הִיא הַרְאוּיָה, שְׂעֲלִיָּה נֶאֱמַר (משלי כב, ג), "עֲרוּם רָאָה רַעָה וַיִּנְסָתָהּ וּפְתִיִים עֲבָרוּ וַנִּעְנְשׁוּ". אַךְ הִירְאָה הַשׁוֹטָה הִיא שְׂוִיָּהֵה הָאָדָם רוּצָה לְהוֹסִיף שְׂמִירוֹת עַל שְׂמִירוֹת וַיִּרְאָה עַל יִרְאָה וְעוֹשֶׂה מְשֻׁמְרַת לְמִשְׁמַרְתּוֹ, בְּאִפְן שְׂוִיָּגִיעַ מְזָה בְּטוֹל לְתוֹרָה וְלַעֲבֻדָה.

ש'
להקשות:
הרי חז"ל
צוו
להישמר
מסכנות!?

היראה
השוטה -
כשהיא
בהגזמה

מְצִנִּים פְּחִים – מְקוֹר וְחוּם הַמְבִיאִים לְחוּלֵי. לְהַחֲלִיט – לְקָבוֹעַ בְּאוֹפֵן מוּחֲלָט. הוֹלְלוֹת – הַתְּנַהּגוֹת מוּפְקָרַת וּמוּסוּכְנַת.

למזבח יומי
מאמרים

בשיתוף:

www.yeshiva.org

www.meirtv.co.il

ביאורים

אתמול למדנו שאחד מהדברים המביאים את האדם לידי עצלות הוא הפחד. בדרך כלל הפחדן מצטייר בעינינו כאדם עלוב וחסר אישיות, אך הרמח"ל רואה בפחדן משהו נוסף. הפחדן אינו סתם מחוסר עמוד שדרה, אלא נקרא בלשון הפסוק ובדברי חז"ל חוטא. מדוע לקרוא לו חוטא? הוא בסך הכול פוחד!

ניתן להסביר בצורה פשוטה שהוא לא ממש חוטא, אלא שהפחד יכול להביא אותו לידי חטא. למשל, אדם שחושש שמא לא יצליח להתפרנס כי לא יצליח בלימודיו או שלא יתקבל למקום עבודה ולכן הוא הולך למצוא פתרון קל וגונב מהחנות. או שהוא חושש שאם ייתן צדקה לא יישאר לו די כסף לצרכיו שלו, ולכן סוגר את ידו ואינו נותן צדקה לעניים. פחד כזה יכול להביא את האדם לידי חטא.

אולם נראה שכוונת הרמח"ל היא שהפחדן באמת חוטא. חוטא הוא אדם שמחטיא את מטרותו לשמה הוא בא לעולם. הוא לא מיישם בחייו את כל הכוחות שבורא עולם נתן לו כדי שיבצע את תפקידו. הפחד משתק את כוחות החיים שלנו. אם אדם נמנע ממעשים מתוך פחד, ואינו יוצא לטייל מחשש לסכנות, או פוחד שלא יספיק לו כספו ולכן אינו נותן צדקה – אדם כזה חוטא בעצם הפחד שלו. הוא לא יכול להתקדם אלא קופא במקומו ונשאר סטטי במצב קבוע, בלי עלייה ובלי התגברות על קשיים. מי שנותן לפחד להשתלט עליו, וכתוצאה ממנו אפילו אינו מנסה להשתפר, אלא בוחר תמיד בדרך הקלה שאינה דורשת ממנו מאמץ, נקרא בפי חז"ל – חוטא.

הרחבות

1. זהירות בלימוד תורה

פְּחָדוֹ בְּצִיּוֹן חֲטָאִים אֲחִזָּה רָעָה חַנְּפִים. הגמרא שם מעלה קושי מפסוק אחר, איך אתה אומר שמי שמפחד נקרא חוטא, הרי כתוב "אשרי אדם מפחד תמיד" (משלי כח)? ומתרצת הגמרא שפסוק זה עוסק בדברי תורה. אם אדם חושש ללכת ברחוב, פחד כזה הוא מגונה, אך מי שחושש שמא הוא טועה בלימודו ונזהר יותר לכוון את ההלכה לאמת הרי זה משובח. ומכל מקום אומר המהר"ל (הקדמה לתפארת ישראל) שלא יימנע האדם מלימוד תורה מחשש שמא ישגה. הכלל הוא שפחד משתק הגורם לאדם להימנע ממעשה הוא שלילי.

2. הזריז מתגבר על הקשיים

וְלֹא יִרְא מִתּוֹלְדוֹת הַזָּמַן וּפְנֵיָיו. אחד מגורמי הפחד, שיכול לתת לאדם תירוץ להתעצל הוא חוסר ההצלחה, או הפחד להיכשל. אדם אומר לעצמו שבין כך ובין כך הוא לא יצליח במעשיו, אם כן למה להתאמץ? כך מסביר הרלב"ג על הפסוק "דִּרְךְ עֲצֵל פְּמִשְׁכַּת חֶדֶק וְאִרְח יִשְׂרָאֵל" (משלי פרק טו פסוק יט), שבעיני העצל כל דרך נראית קשה ומפותלת, מלאת קוצים ומכשולים. לעומת זאת לאדם הישר נראית הדרך סלולה וראויה להליכה, וגם אם יש מעט מכשולים אפשר להתגבר עליהם. הכי קל למצוא את הבעיות והקשיים ולהישאר בחוסר מעש כי הרי אין סיכוי להצליח, אך האמת היא שזו עצלות, ובאמת אפשר להצליח, אלא שצריך להתאמץ לשם כך. אם משקיעים – הדרך הופכת להיות מישורית וקלה הרבה יותר.

שאלות לדיון

מדוע שייך המושג "חטא" כאשר אדם מתעצל ולא מקיים את המצווה בשלמות?
 כיצד נגדיר מהו פחד חיובי ומהו פחד שלילי?

למזלך יומי

מאמרים

בשיתוף:

Yeshiva.org.il

www.yeshiva.org

www.meirtv.co.il

האבחנה בין יראה שוטה ליראה ראויה: על פי שכיחות הסיכון

לעצל שיקולים מוטעים בהערכת הסיכון

ה'זריזות' אחר ה'זהירות' - בדוקא

והפָּלַל לְהַבְחִין בֵּין שְׁתֵּי הַיִּרְאוֹת הוּא מֵה שְׁחַלְקוּ חֲכָמֵינוּ זְכוּרָנָם לְבָרְכָה בְּאִמְרָם (פסחים ח, ב), "הֵיכָא דְשָׁכִיחַ הַזְקָא שְׁאֵינִי", כִּי מְקוּם שֶׁהַהֶזֶק מְצוּי וְנוֹדָע, יֵשׁ לְשֹׁמֵר, אֵדָךְ מְקוּם שֶׁאֵין הַהֶזֶק נוֹדָע, אֵין לִירָא. וְעַל כֵּיוֹצֵא בְּזֶה נֶאֱמַר (עיין חולין מח, ב וברש"י ד"ה סמפונא), "רַעוּתָא דְלֹא חֲזִינָן לֹא מְחֻזְקִינָן", וְאֵין לוֹ לְחַכְּסֵי אֵלֶּא מֵה שְׁעִינָנוּ רֹאוֹת, הוּא עֲצָמוֹ עֲנָן הַפְּסוּק שֶׁהִבְאֵנוּ לְמַעְלָה, "עֵרוֹם רָאָה רָעָה וְנִסְתָּר", הָא אֵינוֹ מְדַבֵּר אֵלֶּא בְּנִסְתָּר מִן הַרְעָה אֲשֶׁר רֹאָה, לֹא מִמָּה שְׁיֻכַּל לְהִיּוֹת שְׁיִהְיֶה אֶפְשָׁרִי שְׁיָבוֹא, וְהוּא מִמֶּשׁ עֲנָן הַפְּסוּק שֶׁהִזְכַּרְתִּי לְמַעְלָה (משלי כו, יג), "אֲמַר עֲצַל שָׁחַל בְּדַרְכָּךְ" וְכוּ'. וְחֲכָמִים זְכוּרָנָם לְבָרְכָה פָּרְשׁוּ הַעֲנָן כְּמִין חֹמֶר, לְהִרְאוֹת עַד הֵיכָן מִגַּעַת יִרְאת הַהֶבֶל לְהַפְרִישׁ הָאֵדָם מִן הַמַּעֲשֶׂה הַטּוֹב. אֲמָרוּ וְלִקְוֹט שִׁמְעוֹנִי מִשְׁלֵי תַתְקַסָּא, עֵי"פ דְּבָרִים רַבָּה ח, ו): "שְׁבַעַה דְּבָרִים אֲמַר שְׁלֵמָה בְּעֲצַל, כִּיצַד, אֲמָרוּ לְעֲצַל, הָרִי רַבָּךְ בְּעִיר לָךְ וְלִמּוֹד תּוֹרָה מִמֶּנּוּ, וְהוּא מְשִׁיב אוֹתָם, מִתִּירָא אֲנִי מִן הָאָרִי שְׁבַדְרָךְ, רַבָּךְ בְּתוֹךְ הַמְּדִינָה, אוֹמֵר לְהֵם, מִתִּירָא אֲנִי שְׁלֹא יִהְיֶה אָרִי בֵּין הַרְחֻבוֹת, אוֹמְרִים לוֹ, הָרִי הוּא בְּתוֹךְ בֵּיתְךָ, אוֹמֵר לְהֵם, אִם אֲנִי הוֹלֵךְ אֲצִלוֹ אֲנִי מוֹצֵא הַפֶּתַח נְעוּלָה" וְכוּ', עֵין שָׁם. הָא לְמַדְתָּ שֶׁאֵין הִירְאָה שְׁגוּרָמַת שְׁיִתְעַצֵּל, אֵלֶּא עֲצָלָה שְׁגוּרָמַת לוֹ שְׁיִתִּירָא. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, הַנְּסִיוֹן הַיּוֹמִי יַעֲיֵד עֲלֵיהֶם, מִמָּה שְׁכָבֵר פְּשׁוּט הוּא וְרָגִיל בְּרַב הַמּוֹן בְּגִי הָאֵדָם אֲשֶׁר זֶה דְּרַכְּסֵי כְּסָל לְמוֹ, וּמִשְׁכִּיל עַל דְּבָר יִמְצָא אֲמַת לְאִמְתוֹ וְדַעַת לְנִבּוֹן נֶקֶל. וְכָבֵר נִתְבָּאֵר עֲנָן הַזְּרִיזוֹת בְּאוּר שְׁאֲחֻשָּׁב הַיּוֹתוֹ מִסְפִּיק לְהַעֲרַת הַלֵּב, וְהַחֲכָם יַחֲפֵס עוֹד וַיּוֹסִיף לְקַח:

וְהֵנֵךְ רֹאָה כִּי רָאוּ לְזְרִיזוֹת לְהִיּוֹת בְּהַדְּרָגָה אַחַר הַזְּהִירוֹת, כִּי עַל הָרַב לֹא יִהְיֶה הָאֵדָם זָרִיז אִם לֹא יִהְיֶה זֶהִיר בְּתַחֲלָה, כִּי מִי שְׁלֹא יֵשִׁים לְבוֹ לִיזְהַר בְּמַעֲשָׂיו וְלְהַתְּבוּנָן בְּעִבּוּדָה וּמִשְׁפָּטִיָּה, שְׂזוֹ הִיא מַדַּת הַזְּהִירוֹת, כְּמוֹ שְׁכַתְּבַתִּי, קִשָּׁה שְׁיִלְבֹּשׁ אַהֲבָה וְחִמּוּדָה אֵלֶּיהָ וַיִּזְדַּרְזוּ בְּתַשׁוּקָה לְפָנֵי בּוֹרְאוֹ, כִּי הִנֵּה הוּא עוֹדֵנוּ טוֹבַע בְּתַאֲוֹת הַגּוֹפְנִיּוֹת וְרַחַץ מְרוֹצַת הַרְגְּלוֹ הַמְּרַחֲקוֹ מִכָּל זֶה. אֲמַנְסֵם אַחַר שְׁכָבֵר פֶּקַח עֵינָיו לְרְאוֹת מַעֲשָׂיו וְלִיזְהַר בָּם, וְחֻשָּׁב חֲשָׁבוֹן הַמַּצּוֹת וְהַעֲבָרוֹת כְּאֲשֶׁר זְכָרְנוּ, נֶקֶל הוּא לוֹ שְׁיִסּוֹר מִן הַרַע וַיִּשְׁתַּקֵּק אֵל הַטּוֹב וַיִּזְדַּרְזוּ בּוֹ. וְזֶה פְּשׁוּט.

הֵיכָא דְשָׁכִיחַ הַיִּזְקָא שְׁאֵינִי – מְקוּם שִׁמְצוּי הַיִּזְק – דִּינוֹ שׁוֹנֵה, וּמְחֻיָּבִים לְהִיזְהַר בּוֹ. רַעוּתָא דְלֹא חֲזִינָן לֹא מְחֻזְקִינָן – חֲשַׁשׁ שְׁלֹא רְאוּנוּ (אֵינוֹ מְצוּי) – אֵין לְחוּשׁ לוֹ. כְּמִין חוּמַר – פְּרוּשׁ נָא. זֶה דְרַכְּסֵי כְּסָל לְמוֹ – הוֹלְכִים בְּדֶרֶךְ הַכְּסִילוֹת.

לַמְזוּד יוֹמֵי
מֵאֲחוּרָה

בשיתוף:

www.yeshiva.org

www.meirtv.co.il

ביאורים

למדנו אתמול שאדם שנותן לפחד להשתלט עליו ולשתק את כוחותיו נקרא חוטא. מנגד, הגמרא בתענית (כ עמוד ב) אומרת "לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה ויאמר עושין לי נס..." וכן מצאנו ביעקב שפחד מעשיו ואמר "הצילני נא מיד אחי מיד עשו כי ירא אנכי אתו פן יבוא והכני אם על בנים". נמצא, שיש מצבים שבהם ראוי לאדם לפחד, במקרים אלו הפחד לא נובע מחטא!?

אמנם אנו צריכים לחלק בין שני סוגי פחדים: "פחד סתמי" ו"פחד אמיתי". הרמח"ל מלמד אותנו כלל: "היכא דשכיח הזיקא שאני" – במקום בו ההיזק מצוי, שם ראוי ונכון לפחד. אדם שהולך וקופץ מהחלל (כמו שהיה לאחרונה), או נכנס למקומות סכנה כדי "לאתגר את עצמו" אינו נקרא אמיץ אלא שוטה. הסתכנות זו נובעת מחיסרון בהבנת ערך החיים, ולכן הוא דומה ל"הולל". ההולל אינו מבין את ערך החיים, לכן הוא מבזבז את זמנו על מסיבות ומעשי שחוק והבל.

אך במקום שאין חשש סביר להיזק, אין לאדם לתת לפחד להשתלט עליו ולמנוע ממנו לעשות דברים. בכביש יש תאונות, ואנשים נפצעים ונהרגים בו. זה באמת מקום מסוכן, אך המסקנה האישית המתבקשת, אינה צריכה להיות הימנעות מוחלטת מנסיעה בכבישים, שכן כך אדם מאבד את הקשר עם העולם. המסקנה האמיתית היא לצאת לדרכים אך בזהירות. "הפחד הסתמי" אינו נובע מרצון עליון לשמר את הגוף, אלא נובע מתוך עצלות. אדם לא אוהב להרגיש בטלן, לכן הוא משכנע את עצמו שהוא נמנע מעשייה ממניעים של פחד ושמירת הנפש.

בפרקי "הזהירות" למדנו כיצד להישמר מעשיית המעשים הרעים. המשכנו לפרקי "הזריזות" ללמוד כיצד לחזק את עשיית הטוב. כעת אנו מוכנים לעבור לדרגה הבאה – מידת "הנקיות". על כך נלמד בפרקים הבאים.

הרחבות

1. מדרגה שמינית בעצלות

שָׁעָה דְּבָרִים אָמַר שְׁלֵמָה בְּעֶצֶל. המהר"ל (דרוש על המצוות) אומר ששלמה דיבר על עצלן ביחס לעניינים המעשיים של העולם הזה, אך ביחס לתורה יש עצלן שמיני. אם ראינו שהעצלות הגדולה ביותר היא "טמן עצל ידו בצלחת נלאה להשיבה אל פיו" (משלי פרק כו פסוק טו), בלימוד התורה יש עצלות גדולה יותר, והיא שהפה אינו מוכן אפילו להוציא הגה ודיבור. קל יותר להוציא הברה מן הפה, מאשר להכניס אליו מאכל. המהר"ל נותן טעם לדבר – משום שהתורה רוחנית ואילו האדם גשמי. אך אם יתגבר על עצלות זו יראה שהוא יכול גם לעסוק בדברי תורה, ועל זה נאמר – (דברים פרק ל) "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשתו".

2. מתי טוב להתעצל?

יִשְׁתַּקֵּק אֶל הַטּוֹב וְיִזְדַּרְזַר בּוֹ. הזריזות היא מידה חשובה מאד, אך אינה בעלת חשיבות בפני עצמה. השאלה היא מה התוכן, ולשם איזו מטרה אנו מזדרזים. על כך אומר כאן הרמח"ל שעל האדם לרצות לעשות טוב, ואף להזדרז לעשותו. זריזות בעשיית דברים טובים היא מעולה ומשובחת. לעומת זאת, כותב ה'ארחות צדיקים' (שער העצלות) שאם רואה אדם שיצר הרע מתגבר עליו, ויכול להגיע לידי חטא חלילה, זהו המקום להשתמש במידת העצלות. זה הזמן לומר אין לי כוח. בעשיית עבירה מידת הזריזות מגונה, ואילו מידת העצלות משובחת.

שאלות לדיון

המחבר מלמד שלעתים קרובות שורש היראה הוא עצלות. באלו מעשים אחרים נדמה שהמניע חיובי אך באמת אינו כזה? האם תיתכן מציאות של אהבה וחמדה אל הקדושה גם ללא קניית מידת הזהירות?

למדנו דבר יומי
מאמרו

בשיתוף:

www.yeshiva.org

www.meirtv.co.il